

Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Arařtırmalar
Year: 5 - Number: 18, p. 307-316, Winter 2021

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Yeni Medyada İfade Özgürlüğü İctihadı**

Jurisprudence of The European Court of Human Rights on Freedom of Expression in the New Media

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.965834>

Arařtırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliř Tarihi /
Article Arrival Date
08.07.2021

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
18.12.2021

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.12.2021

Asya Studies

Öğr. Gör. Dr. Abdi Erkal
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi,
Rektörlük,
abdi.erkal@dpu.edu.tr

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-8862-3485>

* Bu makale, 2021 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tamamlanan "Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Yeni Medyada İfade Özgürlüğü" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

* "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

Öz

Günümüzün çağdaş demokrasilerinde ifade özgürlüğü, toplumların ilerlemesini sağlayan vazgeçilmez haklardan biri olarak görülmektedir. İletişim alanında yaşanan teknolojik gelişmelerle beraber ifade özgürlüğü, etkileri ülke sınırlarını aşan ve bugün yeni medya adını verdiğimiz kitle iletişim araçları üzerinden kullanılmaya başlanmıştır. Bu durum bir yandan kitle iletişiminin etkisini artırırken diğer yandan da bu ortamlarda ifade özgürlüğünün nasıl kullanılacağı, bu hakkın kapsamının ve sınırlarının neler olacağı konusunu tüm dünyanın gündemine taşımıştır. Yeni medya farklı aygıt ve tekniklerle etkisini hızla artırırken hukuk kuralları bu ortamda kullanılan özgürlüklerin kapsam ve sınırlarını aynı hızla belirleyememektedir. Buna her ülkenin kendi hukuk sistemindeki farklı uygulamaları da eklendiğinde yeni medyada ifade özgürlüğünün kapsam ve sınırlılığının belirlenmesi için dünyanın en etkili mahkemelerinden Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ilgili içtihatları incelenmiştir. Çalışmamızda konuyla ilgili tüm hukuki metinler içerik çözümlemesi yoluyla incelenmiş ve bu alanın kapsamı ile sınırlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Eldeki verileri değerlendirdiğimizde mahkemenin yargulamalarında yeni medyayı fiziki dünyadan bağımsız gördüğü ve yeni medyayı kendi özellikleri içinde inceleyip kararlarını da bu yönde vermeye çalıştığı görülmektedir. Ayrıca mahkemenin verdiği kararlar, yeni medyada ifade özgürlüğünün korunması için devletler ve ulusal yargı organları dışında gazeteciler ve yeni medya kullanıcılarına da sorumluluklar yüklemektedir.

Anahtar Kelimeler: Yeni Medya, İfade Özgürlüğü, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, İletişim Hukuku, İletişim Araştırmaları

Abstract

In today's contemporary democracies, freedom of expression is seen as one of the indispensable rights that ensure the progress of societies. Along with the technological developments in the field of communication, freedom of expression is also used through mass media, which we call new media today and whose effects go beyond the borders of the country. While this situation increased the effect of mass communication, on the other hand, it brought the issue of how to use freedom of expression in these environments and what the scope and limits of this right would be on the agenda of the whole world. While the new media rapidly increases its influence with different devices and techniques, legal rules cannot determine the scope and limits of the freedoms used in this environment at the same speed. When the different practices of each country in its own legal system are added to this, the relevant case-laws of the European Court of Human Rights have been examined in this study in order to determine the scope and limitation of freedom of expression in the new media. In our study, all legal texts on the subject were examined through content analysis and it was aimed to determine the scope and boundaries of this field. When we evaluate the data at hand, it is seen that the court sees the new media as independent from the physical world in its proceedings and tries to examine the new media within its own characteristics and make its decisions in this direction. In addition, court decisions impose responsibilities on journalists and new media users, apart from states and national judicial bodies, for the protection of freedom of expression in the new media.

Keywords: New Media, Freedom of Expression, European Court of Human Rights, Communication Law, Communication Studies

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Erkal, A. (2021). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Yeni Medyada İfade Özgürlüğü İctihadı. *Asya Studies- Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, 5(18), 307-316.

GİRİŞ

Dünya tarihinde tüm insanların düşüncelerini hiçbir baskı altında kalmadan ve istedikleri biçimde ifade edebilmelerine ilişkin özgürlüklerini hukuki olarak kazanmaları ancak 1948 yılında mümkün olmuştur. İfade özgürlüğü olarak tanımlanan bu kavram uluslararası hukukta temel insan hakkı sayılmakta ve sınırları da diğer temel insan hakları ile belirlenmektedir. Ancak özellikle son 20 yıllık süreçte internet teknolojileri sayesinde insanlar ifade özgürlüklerini hiç olmadığı kadar sık ve hızlı kullanmaktadır. Geçen her bir saniyede milyonlarca ifadenin yüklendiği internet ortamında elbette tüm bu ifadeler, ifade özgürlüğünün sınırları içinde kalmamaktadır.

İnternet teknolojisinin sunduğu bu hız insanların iletişimini kolaylaştırırken yaşanan sorunlar için uygulanması gereken çözümler aynı hızla uygulanamamaktadır. Çünkü hukuk kurallarının işleyişi ve uygulanması, internet ortamında bir içeriğin oluşturulmasına göre çok daha uzun bir süre almaktadır. Öncelikle ifade özgürlüğü temel insan hakkı olmakla beraber tüm dünyada ifade özgürlüğünün kapsamında olan ya da olmayan ifadeler aynı değildir. Başka bir deyişle, her ne kadar bu özgürlük üzerinde uzlaşılan geniş kapsamlı bir tanım olsa da bu özgürlüğün sınırlandırılması konusunda dünyanın farklı bölgelerinde farklı uygulamalar gözlenmektedir.

İnternet merkezine alan ve etkisi her geçen gün daha da genişleyen yeni medyada ifade özgürlüğünün hukuksal sınırlarının neler olduğu konusunda yapılan bilimsel çalışmaların her geçen yıl bir önceki yıla göre kayda değer düzeyde arttığı görülmektedir. Hukuk ve iletişim alanının öne çıktığı bu çalışmalar arasında yapılan incelemede hukuk uzmanlarının çalışmalarını ağırlıklı olarak ifade özgürlüğünü bir bütün olarak ve geniş bir süredeki olayları ele alarak oluşturdukları gözlenmiştir. İletişim alanında yapılan çalışmalarda ise ifade özgürlüğünün kullanım yerine göre değişen çalışmalar dikkat çekmektedir. Bu anlamda yeni medyada ifade özgürlüğünü konu alan çalışmaları incelediğimizde internet sitesi kapatma, unutulma hakkı ve nefret söylemi konuları öne çıkmaktadır. Öte yandan iletişim bilimcilerin çalışmalarında ise aktarılan konunun yazar tarafından seçilmiş bir dönemle ya da sosyal medya siteleriyle sınırlandırıldığı gözlenmiştir.

Yeni medyada ifade özgürlüğünün kapsamını ve sınırlarını belirginleştirmenin amaçlandığı bu çalışmada dünyanın en etkili mahkemelerinden olan ve verdiği kararlar üye ülkeleri bağlarken, diğer uluslararası mahkemeler tarafından içtihat kabul edilen AİHM'nin, yeni medyada ifade özgürlüğü konusundaki ilk kararını verdiği Aralık 2012'den 2021 yılı sonuna kadar geçen sürede verdiği kararlar incelenmiştir. Bu seçimin yapılmasında yeni medyada ifade özgürlüğünün farklı ülkelerde farklı biçimlerde ele alınması, bu nedenle de her ülkenin kendi vatandaşlarını içtihatlar üretmesi sorunu göz önünde bulundurulmuştur.

Çalışmaya bahsi geçen 9 yıllık süreçte sonuçlandırılan davalardan, yeni medyada ifade özgürlüğünün kapsamı ve sınırlarını konusunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin verdiği tüm kararlar içerik çözümlemesi yoluyla incelenmiş ve verilen kararların Mahkemenin yeni medyada ifade özgürlüğü konusunu ele alırken kimlere ve hangi kurumlara sorumluluk yüklediği sorgulanmıştır. Ayrıca kararlarında yeni medyanın fiziksel dünyadan bağımsız, kendine has özelliklerini dikkate alıp almadığına dikkat edilmiş, verilen kararların ifade özgürlüğüne yeni bir boyut katıp katmadığı değerlendirilmiştir.

1. İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ VE YENİ MEDYA

Kişilerin düşünce edinebilmelerinden başlayıp bu düşüncüyü geliştirebilmeleri ve sonunda bunu açıklayıp açıklamama konusunda özgür irade gösterebilmeleri olarak tanımlanabilecek ifade özgürlüğüne ait pek çok tanım ve bu kavramı düzenleyen çok sayıda hukuki metin vardır. Ancak ifade özgürlüğünün, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi uluslararası sözleşmelerde tanımlanması nedeniyle ifade özgürlüğünün genelgeçer bir tanımı olduğundan bahsedilebilir.

İfade özgürlüğünü tanımlamanın yanında sınırlarının da çizen ilk metin olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesi düşünce, haber alma ve haber verme özgürlüklerinin doğal sonucu olan ifade özgürlüğünün temel bir insan hakkı olmakla beraber belirli koşullar ve altında sınırlandırılabilmesini kabul etmiştir. Ancak bu sınırlandırmanın hakkın kullanılamaz duruma gelecek düzeyde yapılamayacağı yine AIHS'de kabul edilen bir hükümdür. Ayrıca ifade özgürlüğü, negatif haklar olarak da bilinen, devletlerin bireylere bu hakkın kullanımını konusunda olabildiğince geniş alan tanınması beklenen haklardandır (Karan, 2018: 91-93). Bu kavrama ilişkin bir diğer kabul de ifade özgürlüğünün insanın dilediği her biçimde kullanılabilmesi ve ifade özgürlüğünün bu ifade araçlarını da kapsamasıdır (Avrupa Konseyi, 1950).

2000'li yıllarla beraber internetin tüm dünyaya yaygınlaşmaya başlaması insanların iletişim kurma biçimlerine de doğrudan etki etmiştir. Kişiler arasında e-postalarla başlayan kesintili iletişim süreçleri, sosyal medya siteleriyle büyük bir hız kazanmış, anlık mesajlaşma uygulamaları bu süreci daha da hızlandırmıştır. Ancak iletişimin bu denli hızlı olmasının bir başka nedeni de yakınsama teknolojisi ile pek çok işlemin yapılabildiği ve bilgisayara göre oldukça küçük olan cep telefonlarının bu sürece dâhil olması ve kullanımının yaygınlaşmasıdır. Bugün hem bilgisayar ve cep telefonları hem bu iki aygıtın komutlarıyla kullanılabilen teknolojik gereçler hem de tüm bu araçlar üzerinden erişilebilen sanal dünya yeni medya olarak adlandırılmaktadır.

Yeni medya kavramının kuramsal çerçevesine değinecek olursak, kavramın ilk kelimesi olan 'yeni' ifadesinde vurgulanması gereken ilk konu 'yeni' ifadesini içeren kavramlardan anlaşılması gereken şeyin, kullanıldığı döneme göre değişiklik gösterebilmesinin oldukça olası olduğudur. Çünkü 'yeni' somut ya da soyut bir şeye verilen ve kalıcılığı olan bir isim değil, bir ismi niteleyen sıfattır. Yenilikler devam ettiği sürece yeni kavramının nitelediği kelime değişirse bile kavram bir bütün olarak başka bir biçimde anlaşılabilir.

Kimi iletişim bilimciler yeni medya kavramında kullanılan yeni ifadesinin aslında bir sıfat anlamından çok Batı'nın ortaya attığı ve her şeyin daha yenilikçi ve ilerici olduğuyla ilgili bir ideolojiye dayandığını kaydeder (Chun ve Keenan, 2006: 3). İdeolojik açıdan yeni medya ile ilgili yaratılan en çok kabul gören anlayış ise 'yeni' takısının zaman bilimsel bir yeniliği değil sürekli dönüşümü ve yenilikçiliği vurguladığıdır (Dilmen ve Ögüt, 2006: 19). Bunların yanında yeni sıfatının kavramlarla heyecan yaratılması için kullanıldığı zamanlar olduğu düşünüldüğünde bu durumun, ters bir etkiyle, yeni olana geçicilik anlamı katabilmesi ve yeni medyanın bu geçicilik kültürünü 'yeni' olarak sunması da olasıdır (Dewdney ve Ride, 2006: 21).

Medya kelimesi ise Türkçede 'iletişim ortamı' ve 'iletişim araçları' anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2011: 1643). Kelime Türkçeye İngilizcedeki 'media' kelimesiyle geçmiştir ki, bu kelime de 'çok sayıda insanın bilgi ve eğlence almasının temel yolları' biçiminde tanımlanmıştır (Oxford University Press, tarihsiz). Ancak kelimenin kökenleri Latinceye kadar uzanmaktadır. İngilizcedeki media kelimesinin tekil biçimi olan ve 'insanlara bilgi vb. iletmenin yolu', 'belirli bir amaç için kullanılan şey' ve 'manyetik bant veya disk gibi bilgisayar dosyalarının saklanması için kullanılan malzeme' anlamlarında kullanılan 'medium' kelimesi, Latince de 'ortada olan' ve 'aracı' anlamlarını karşılamıştır (Etimoloji Türkçe, tarihsiz).

İletişim bilimciler arasında yeni medyanın tanımı konusunda net bir tanım olmasa da bu kavram, farklı iletişim bilimciler tarafından üzerine kurulduğu ilkeler üzerinden açıklanmaya çalışılmaktadır. Yeni medyayı tanımlamak için Manovich, Fidler, Lister, McQuail, van Dijk ve Rogers'ın çalışmalarında 30 ilke ortaya atılmıştır (Yenğin, 2010: 48-51). Bu ilkelerin açıklamalarına bakıldığında yeni medyanın sayısal, etkileşimli ve ağa (internet) bağlı bir ortam olduğu yönünde ortak bir görüş olduğu görülmektedir. Adı anılan bilim insanlarının açıkladığı diğer ilkeler de yeni medyayı kısmen tanımlayan ancak üzerinde uzlaşma sağlanamayan ilkelerdir.

Unutulmamalıdır ki, ifade özgürlüğünün tanımında bu hakkın kullanım biçimine bir sınır getirilmemiştir. Dolayısıyla kişi ifade özgürlüğünü dilediği biçimde ve dilediği araçla kullanabilir. Bu nedenledir ki, yeni medya ortamında ifade özgürlüğünün varlığını kabul etmek için yeni bir hukuki metne gerek yoktur. Ancak yeni medya ortamının kendine has özellikleri bu çalışmada ele alınacak davalar üzerinde yapılacak incelemelerde bir takım ölçütlere dikkat edilmesi zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Bu çalışmada öncelikle AİHM'nin kararlarında yeni medya ortamının fiziki dünyadan farklı ve sayısal bir ortam olduğuna dikkat edilip edilmediğine dikkat edilecektir. Bunun yanında mahkemenin verdiği kararların Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde yer alan ve fiziki dünyaya göre oluşturulmuş ifade özgürlüğü tanımıyla çelişen yönlerinin olup olmadığına bakılacaktır. Son olarak AİHM'nin kararlarının ifade özgürlüğünün kapsamını ne yönde genişleteceği ve bu genişlemeyle oluşan yeni alanın denetimi konusunda kimlere hangi sorumlulukların yüklendiğine değinilecektir.

2. YENİ MEDYADA İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNE AİHM'NİN BAKIŞI

AİHM'nin ele aldığı ve yeni medyada ifade özgürlüğünün tartışıldığı yargılamalarında ifade özgürlüğü ve yeni medya ilişkisini incelerken yeni medyanın kendisine özgü özelliklerini dikkate aldığı görülmektedir. Mahkemenin yeni medyada ifade özgürlüğünün kullanımının yine aynı ortamda ya da fiziki dünyadaki temel hak ve özgürlükler arasında çıkan uyumsuzluklarda denge kurarken tutarlı bir yol

izlemeye çalıştığı ve hatta gerektiğinde yeni medya ortamına özgü haklar tanımladığı da gözlenen başka bir olgudur.

Bu başlık altında AİHM'nin yeni medyayı oluşturan temel ilkeleri nasıl tanımladığı ve nasıl ele aldığı, yeni medya üzerinden kullanılan ifade özgürlüğü kavramının diğer haklarla ilişkisini dengeleme amacıyla hangi kararı neden verdiği ve ifade özgürlüğünün yeni medya ile ortaya çıkan AİHS'de tanımlanmayan boyutlarını oluşturduğu içtihatlarla nasıl somutlaştırdığı açıklanmaya çalışılacaktır.

AİHM'nin kararlarındaki değerlendirmelere ve sonuç kısımlarına bakıldığında yeni medya kavramının kararlarda çok fazla yer almadığı, internet, internet sitesi, ağ ve çevrim içi ortam ifadelerinin daha sık kullanıldığı görülmüştür. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde yayımlanan karar metinlerinden alıntılara yer verildiğinden çoğunlukla mahkemenin kullandığı terimlere yer verilmiştir.

2.1. İfade Özgürlüğü Bağlamında İnternetin Belirli Özellikleri

İletişim teknolojisinin yaygınlaşmasıyla beraber insanlar arasındaki iletişim de her geçen gün yeni medya alanına kaymaktadır. Her alanda olduğu gibi bu alanda da ortaya çıkan hukuki sorunlar önce ülkelerin hukuk sistemi içinde çözülmeye çalışılmış ve zamanla bu sorunlar uluslararası mahkemelere kadar taşınmıştır. Bu anlamda yeni medyada ifade özgürlüğünü konusunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin önüne gelen ilk dava 2012 yılında karara bağlanan Ahmet Yıldırım v. Türkiye davasıdır.

AİHM'nin Ahmet Yıldırım v. Türkiye davasında yaptığı değerlendirmeye göre, Avrupa Konseyi üye devletlerinde yeni medya alanına ilişkin karşılaştırmalı hukukun ortak unsurlarına ilişkin standartları ortaya çıkarmak hem bu teknolojilerin hızlı gelişimi hem de yeni medya mevzuatının bölünmüş olması bakımından zordur. Metnin devamında internete erişim, iletişime ve bilgiye erişim hakkının esas olan bir hak olarak değerlendirilmiş ve ifade özgürlüğüne tanınan genel güvencelerin internete engelsiz erişim hakkını tanımlamak için yeterli bulunmuştur. Bu nedenle Mahkeme, Ahmet Yıldırım kararında vurguladığı üzere, internet sitelerine erişiminin engellenmesini AİHS 10. maddenin ihlali olarak görmektedir (Ahmet Yıldırım v. Türkiye, 2012).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin bugüne kadar yaptığı yargılamaları ele alarak yapılacak bir değerlendirmede Mahkeme'nin yeni medyada ifade özgürlüğüne bakışı hakkında önemli bilgiler ortaya çıkmaktadır. Bu konuda AİHM'yi anlamak için öncelikle interneti ve dolayısıyla nasıl anladığına bakmak gerekmektedir. Mahkeme, her şeyden önce erişilebilirliği, büyük miktarda bilgiyi saklama ve iletme kapasitesi, halkın haberlere erişimini arttırma, yurttas haberciliğinin önünü açma ve genel olarak bilginin yayılmasını kolaylaştırmadaki rolüne bakarak interneti, ifade özgürlüğünün kullanılması için benzersiz bir alan olarak görmektedir (Delfi AS v. Estonya, 2015). Mahkeme, Ashby Donald vd. v. Fransa kararında bu konudaki duruşunun internet üzerinden kâr sağlamayı da kapsadığını vurgulamıştır.

Bunların yanında AİHM, üye ülkelerin internetin profesyonel medya etkinlikleri bağlamında oynadığı rolü ve genel olarak ifade özgürlüğü hakkını gözetken kanunlara sahip olmamasını risk olarak görmektedir. Çünkü bu durum, özellikle gazetecilerin yaptırımlara maruz kalma korkusu olmadan internetten elde ettikleri bilgileri kullanmaları, basın temelde görevlerinden olan 'bekçi köpeği' rolünü yerine getirmesini ciddi şekilde engellemektedir. Çünkü gazetecilerin çeşitli gerekçelerle Sözleşme'nin 10. maddesinin sağladığı bu güvenceden yararlandırılmaması basın özgürlüğüne haksız bir müdahaleye yol açabilecektir (Case of Magyar Jeti Zrt v. Hungary, 2018). AİHM, internetin faydalarını kabul ederken, bunlara bir dizi tehlikenin de eşlik ettiğinin de farkındadır. Karalayıcı sözler, nefret söylemi, şiddeti kışkırtan ya da açıkça yasa dışı olan açıklamalar internet sayesinde dünya çapında daha önce hiç olmadığı kadar hızlı yaygınlaşabilmektedir.

Ancak internetin, özellikle bilgi saklama ve iletme kapasitesi bakımından, özellikle basılı medyadan farklı bir bilgi ve iletişim aracı olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Mahkeme, 2011 yılında verdiği bir kararda dünya çapında milyarlarca kullanıcıya hizmet veren elektronik ağın aynı düzenlemelere ve kontrole tabi olmadığını ve olasılıkla da asla aynı olmayacağını vurgulamış, basılı medyayla internetin içeriklerin çoğaltılmasına ilişkin politikalarının farklı olabileceğini kabul etmiştir. Bu nedenle, ilgili kuruluşların interneti ve yeni medyayı düzenleyen kurallar oluşturulurken ilgili hak ve özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesi için teknolojiyi göz ardı etmek veya teknolojiye uyum sağlamamak gibi seçenekleri bulunmamaktadır (Editorial Board of Pravoye Delo ve Shtekel v. Ukrayna, 2011).

AİHM 2020 sonuna kadar yaptığı değerlendirmelerde, ifade özgürlüğünün etkisinin geleneksel medya ve yeni medya üzerindeki kıyasında geleneksel medyayı daha etkili bulmaktadır. Her ne kadar internet destekli yeni medya güçlü bir iletişim aracı olsa da yeni medya kullanıcılarının tükettikleri içeriklerin yer ve zamandan bağımsız olarak ve kendi tercih ettikleri içerikler olması geleneksel medyanın

eşzamanlılık üzerinden yarattığı etkinin gerisinde kalmaktadır (Animal Defenders International v. United Kingdom, 2013). Mahkeme, 2012’de karara bağlanan Schweizerische Radio - und Fernsehgesellschaft SRG v. İsviçre davasında, bir internet sitesinde bulunan programda yayınlanan bir telefon röportajının, izleyiciler üzerinde bir televizyon programına göre doğrudan etkisinin daha az olduğu yönünde görüş bildirmiştir.

Mahkeme geleneksel medyanın gücünü göz ardı etmemekle beraber olasılıkla bu gücün yerini bugünün yeni medyasının alacağını bilincindedir. İnternetin ve yeni medyanın fiziksel yaşamımızdaki yeri genişledikçe hatta bugün öte evren (metaverse) olarak anılan sanal dünya yaşamımızda daha çok yer ederse, bugün yeni medya dediğimiz ortamın geleceğin geleneksel medyası olup olmayacağını zaman gösterecektir. AİHM kararları bugün özelinde bakıldığında internetin sanal yapısını göz ardı etmeyen ve yaptırımlarında fiziksel dünyadaki olaylara verdiği gibi refleks vermeyen bir yapıda olduğu görülmektedir. Mahkemenin bu yaklaşımı, yeni medyanın iletişim dünyasına getirdiği yeniliklerin benimsendiğini göstermektedir.

2.2. İnternet Bağlamında Kişilerin Haklarının Korunması

İnternet ve yeni medya hayatımızda daha çok yer aldıkça hukukun bu alanda da düzenlemeler yapmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır. Geçen zaman içinde yeni medya ortamında çatışan kişi haklarını konu alan davalar, önce birinci derece mahkemeler, ardından yüksek mahkemeler ve daha sonra da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından karara bağlanır olmuştur. İfade özgürlüğünün diğer haklarla ilişkisi arasında denge kurmaya çalışan AİHM’nin değerlendirmeleri çeşitli konu başlıkları altında içtihatlar oluşturmuştur.

Hatırlanacağı üzere, kişilerin şöhret ve haklarının korunması amacı, ifade özgürlüğünün kısıtlanmasında en çok başvurulan gerekçedir. Bunun temel nedeni, başkalarının saygınlığını ve onurunu korumak için ifade özgürlüğünde kısıtlamaya gitmenin, ulusal makamlar tarafından diğer gerekçelerden çok daha fazla öncelikli görülmesi ve yasal amaç durumuna getirilmesidir. Çünkü bu konudaki kısıtlama kararlarının dayanağı olan olaylar, kayda değer düzeyde siyasi iktidarı, politikacıları veya devlet görevlilerini hedef alan açıklamalardır. Bu nedenle AİHM’nin de gerek ifade özgürlüğü, gerekse basın özgürlüğü konusunda verdiği kararlar ve buna bağlı olarak içtihatlar bulunmaktadır. Bu içtihatlarda farklı gruplara yönelik bir koruma derecesi oluşturulması öngörülmüştür (Bychawska-Siniarska, 2018: 71).

İlk olarak AİHM’nin ifade özgürlüğü ile özel hayatın gizliliği konusundaki kıyasını ele aldığı Mahkeme’nin yeni medya teknolojileriyle ifade özgürlüğünün, özel hayatın gizliliği alanını daralttığı sonucuna ulaştığı ve bunu birden çok kararında vurguladığı hatırlanmalıdır. AİHM, Wegrzynowski ve Smolczewski v. Polonya davasının değerlendirmesinde özel hayatın gizliliği hakkının, geçmişte ifade özgürlüğünün alt kollarından basın özgürlüğü ile çatışırken bugün çoğunlukla internette ifade özgürlüğü hakkıyla çatıştığını ve özel hayatın gizliliği hakkı karşısında, internette ifade özgürlüğü hakkının basın özgürlüğüne göre daha tehditkâr olduğunu belirtmiştir. Benzer değerlendirmelerin yer aldığı Delfi AS v. Estonya davasında ise ifade özgürlüğünün kullanımında internette elde edilebilecek önemli yararlar kabul edilirken, iftira veya diğer yasa dışı konuşma türlerine ilişkin sorumluluğun ilke olarak korunması ve kişilik hakları ihlalleri için etkili bir çözüm oluşturulması gerektiği belirtilmiştir.

İnternet tabanlı yeni medya teknolojileri üzerinden kullanılan ifadelerin diğer kişilik haklarıyla çatıştığı ve hatta onlar için tehdit olduğu alanlardan biri de ırkçılıktır. Mahkeme, Cicad v. İsviçre davasında antisemitizm suçlamasıyla karşı karşıya kalan bir derneğin açtığı davada, herkesin arama motoru ve benzeri araçlarla erişebileceği bir metni internet sitesinde barındıran başvurucu derneğin ifade özgürlüğünden yararlanması gerektiği iddiasını reddetmiştir. Mahkemenin bu kararında her zaman olduğu gibi antisemitizme karşı sert tavrını takındığı görülmektedir.

Mahkeme, kişi haklarının çatıştığı durumlarda çevrim dışı yayınlar için geçerli genel ilkelerin, çevrim içi olarak da geçerli olduğuyla ilgili baktığı davalar üzerinden bir içtihat oluşturmuştur. Örneğin, Mahkeme 2018 yılında karara bağladığı davada, bir ırkçılık karşıtı bir sivil toplum kuruluşunun internet sitesinde, bir politikacının toplum önünde yaptığı konuşmasını, ‘sözlü ırkçılık’ olarak tanımlamasından dolayı aldığı ceza ile Sözleşme’nin ihlal edildiğine karar vermiştir (GRA Stiftung gegen Rassismus und Antisemitismus v. Switzerland, 2018) (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2020: 102). Dolayısıyla fiziki dünyada yaşanan bir olayla ilgili yeni medya ortamında yapılan eleştiri de fiziki dünyadaki gibi bir korumadan yararlanabilmektedir.

Bu konuda bir başka örnek, hangi araç kullanılırsa kullanılsın, ırk ayrımcılığına ve nefrete teşvik eden ifadelerin Sözleşme’nin 10. maddesinin sağladığı korumadan yararlanamayacak olmasıdır. Sahibi olduğu internet sitesine yabancı düşmanı yorumlar koyan Belçikalı bir politikacı aldığı cezayı AİHM’ye

götmüştür. Mahkeme, bu tip yorumları yaymaktan hüküm giyen politikacıya verilen cezanın, göçmen topluluğun haklarını korumaya yönelik acil toplumsal gereksinime karşılık geldiğine karar vermiş ve 10. maddenin ihlal edilmediğine hükmetmiştir (Féret v. Belgium, 2009).

Mahkeme'nin Féret kararıyla aynı gün açıkladığı bir başka kararında Fransa'da görev yapan bir belediye başkanının, İsrail'in Filistin politikası nedeniyle belediyede İsrail ürünlerini boykot etmeyi düşündüğünü hem sözlü olarak hem de belediyenin internet sitesi üzerinden açıklaması üzerine aldığı cezayı, hukuka uygun bulmuştur. Mahkeme, bu sonuca ulaşırken belediye başkanının siyasi görüşünden değil, ayrımcılık yaptığından dolayı mahkûm edildiğini ve kararını belediye meclisinin onayı olup olmadığı belli olmadan internet sitesinden yayımlamasının da ayrımcılığın şiddetini arttırdığı yorumunda bulunmuştur (Willem v. France, 2009). Kararlarında antisemitizme karşı tutumunu net biçimde ortaya koyan AİHM'nin olayı, ifade özgürlüğü mü yoksa antisemitizm karşıtlığı temelinde mi yorumladığını anlayabilmek, ancak benzer olayları ele alacak yeni bir yargılamaların sonuçlanmasıyla mümkün olabilecektir.

Öte yandan hayvanların ve çevrenin korunması yadsınamaz biçimde kamu yararına olmasına karşın Mahkeme için bu durum yargılamalarında mutlak bir gerçek olarak kabul görmemiştir. Örneğin, bir hayvan hakları kuruluşunun tarım sektöründe kötü koşullarda çalıştırılan hayvanlarla, toplama kampı mahkûmlarının fotoğraflarının birlikte yer aldığı poster kampanyasının yayınlanmasını engelleyen Alman idari makamlarının tedbir kararını orantılı bir yaptırım olarak değerlendirip getirilen kısıtlamayı desteklemiştir (Peta Deutschland v. Germany, 2012).

Mahkeme, kişilik hakları ve ifade özgürlüğü konusunda Payam Tamiz adlı politikacının Google Blogger'da kendisi ile ilgisi saldırgan yorumların yer almasına ve bu durumu bildirmesine karşın Google'ın bu konuda sorumluluk almamasını kişilik haklarına saldırı olarak değerlendirdiği başvurusu, Mahkeme tarafından kabul edilemez bulunmuştur. AİHM, gerekçesinde yeni medya ortamında her gün milyonlarca yorum yazıldığını, bu yorumların büyük kısmında kişilerin saldırgan bir tutum içinde olduğunu ve kişinin siyasetçi olması nedeniyle yazılan yorumların en fazla 'kaba taciz' olarak nitelendirilebileceğini belirterek kısıtlama karşıtı bir tavır almıştır. Kaldı ki, aksi bir kararda neyin hakaret neyin kabul edilebilir yorum olarak tanımlanacağı konusunu gündeme getirecektir. Öznelliğin öne çıkacağı bu değerlendirme süreci ise olasılıkla çözümden çok yeni sorunlara kapı aralayacaktır.

İnternette yer alan bazı içeriklere konu olan kişiler, sıradan insanlara göre daha çok korunmaya gereksinim duymaktadır. Bu konuda da bir içtihat oluşturan AİHM, cinsel nitelikteki bir şiddet davasında, adı olaya karışan küçük yaşta bir bireyin basın kuruluşlarınca yazılan haber metninde açık kimliğine tekrar tekrar atıfta bulunulmasının, bireyin ahlaki ve psikolojik gelişimi ve özel hayatı için zararlı olduğu yönünde karar vermiştir. Mahkeme'ye göre bahsi geçen çocuğa ait bilgilerin başka internet adreslerinde de yer alması, gazetecinin bu konudaki hukuki sorumluluğunu ortadan kaldırmamaktadır (Case of Aleksey Ovchinnikov v. Russia, 2010). Dolayısıyla kişi haklarının korunması konusunda internet haber sitelerine düşen görev ve sorumluluklar da bulunmaktadır. Bu sorumluluklar ülkeden ülkeye değişiklik gösterse de ifade özgürlüğünün kullanılması için tartışma ortamı sağlayarak kamuoyu oluşmasını sağlamak bu görevlerin ilki olarak görülebilir.

Bir internet haber sitesinin bu ortamı sağlarken kanun dışı ifadelerle de müdahale edip edemeyeceği de Mahkeme'nin içtihat oluşturduğu bir başka alandır. Delfi AS v. Estonya davasında bu konuyu ele alan Mahkeme, internet sitesi yöneticisinin siteye üçüncü bir tarafın gönderdiği yorumları, ifade özgürlüğü kapsamının dışında görmesi durumunda, kaldırma yetkisinin olup olmadığını değerlendirirken, haklar arasında denge kurmak için gözetilecek dört ölçüt belirlemiştir. Bu ölçütler, yorumların bağlamı ve içeriği, yorumların yazarlarına ait sorumluluk, başvuranlar tarafından alınan önlemler ve mağdur tarafın davranışı ile mağdur taraf ve başvuranlar açısından sonuçlardır (Delfi AS v. Estonya, 2015):

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Delfi adlı haber sitesinin bu ölçütleri gözetmemesi ve yayımladığı bir haberin altında yer alan ve nefret söylemi ve şiddet çağrısı içerin yorumlara müdahale etmemesi nedeniyle tazminat ödemesi kararı hukuka uygun bulmuştur. Ancak benzer bir konunun ele alındığı bir başka davada ise Mahkeme, nefret söylemi içermeyen eleştiri yazılarını sitelerinde tuttukları için yaptırım uygulanan iki kurumun ifade özgürlüğü hakkının ihlal edildiğine hükmetmiştir (Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt v. Hungary, 2016). Mahkeme böyle durumlar için uyar ve kaldır¹ sisteminin kullanılmasını önermekte ancak bunun her içerik müdahalesinde doğru seçenek

¹ (İng.) Notice and take down: Hakkında bir mahkeme tarafından tedbir uygulanan bir internet sitesine erişimin engellenmesi için yer sağlayıcının yürüttüğü süreç

olmayabileceğini de kabul etmektedir. Dolayısıyla AİHM'nin bu konudaki tavrını anlayabilmek için benzer başka davaların da sonuçlanmasını beklemek gerekecektir.

Yeni medyanın parçalı yapısından kaynaklan bir başka içtihat konusu da internet sitelerinde yer alan köprülerdir. Bir internet sitesindeki içeriğin bir başka internet sitesine de olduğu gibi taşınmasını sağlayan -ve hiperlink olarak da bilinen- köprü ile ilgili de AİHM'nin oldukça önemli bir içtihadı bulunmaktadır. Bir internet sitesine (örneğin, A sitesi), başka bir internet sitesi kaynağından (örneğin, B sitesi) köprü ile getirilen içeriğin suç unsuru taşıdığı durumlarda, içeriğin bağlandığı sitelerin de (A sitesi) bu durumdan dolayı ceza alması konusunda Mahkeme'nin kararı içtihat niteliğindedir. AİHM, köprülerin temelinde bir internet içeriğini bir başka noktaya aktarırken kaynak durumundaki içeriği tam anlamıyla hedefe taşımadıklarını, daha çok, kaynaktan var olan bilgi hakkında kullanıcıda farkındalık sağladıkları yönünde değerlendirmede bulunmuştur. Ancak bu durum, internet sitesine kaynaktan köprü yoluyla içerik ekleyen kişiyi tamamen sorumsuz kılmamaktadır. Mahkeme, ilgili kararında internet sitesi sorumlularını, üzerinde denetim sahibi olmadıkları içerikleri köprü yoluyla kendi internet sitelerine taşımaktan kaçınmaya çağırmıştır (Case of Magyar Jeti Zrt v. Hungary, 2018).

İfade özgürlüğünün merkezde olduğu bir mesleği icra eden gazetecilerin basın meslek etiğini yeni medya ortamına da taşımaları bir başka görev ve sorumluluk başlığıdır. Bu sorumluluk yalnızca haberlerinin yayımlandığı internet sitelerini değil, gazetecilerin yayın yaptığı kişisel internet sitelerini ve tartışma forumlarını da içine alan her türlü iletişim ortamını kapsamaktadır (Case of Fatullayev v. Azerbaijan, 2010). Mahkeme'nin Stoll v. İsviçre kararında da vurgulandığı üzere, her geçen milyonlarca verinin eklendiği ve günden güne daha çok büyüyen yeni medya teknolojileri kaynaklı bilgi bombardımanında, gazetecilerin mesleklerine bağlılığı daha da önem kazanmaktadır. Ancak yeni medya ortamında gazetecilerin üzerindeki hız baskısının, gazetecilik etiğinin korunmasını engelleyen başlıca etken olduğu da göz ardı edilmemelidir (Case of Times Newspapers Ltd (Nos. 1 and 2), 2009).

Mahkemenin içtihatları gazetecilerin yeni medya ortamında yayımladıkları bilgilerin bozulabilir değil doğruluğu sağlanmış ve gazetecilik ilkelerine göre elde edilmiş veriler olması gerektiğine işaret etmektedir. Örneğin, verileri doğrulanmış ve bir siyasinin iki çocuğa cinsel istismarda bulunduğu iddiaları üzerine kurulu haber hakkında internet haber sitesi editörüne karşı açılan davada ilk derece mahkemesi mahkûmiyet kararı vermiş², ancak AİHM, habere konu olan verilerin yayımlanması nedeniyle internet sitesi editörünün sorumlu olamayacağını belirtmiştir (Case of Ólafsson v. Iceland, 2017).

Bununla birlikte elde edilen verilerin, somut gerçeği yansıtmaması da her zaman için ifade özgürlüğünün kullanımıyla kişilerin hak ve özgürlüklerine zarar verildiği anlamına gelmemektedir. Mahkeme'nin 2020 yılında karara bağladığı OOO Regnum v. Rusya davasında bir gıda üreticisinin ürünü olan meyve sularının cıva zehirlenmesine neden olduğu yönündeki haberleri resmi belgelere dayandırarak internet sitesinde yayımlayan OOO Regnum adlı medya kuruluşu, konuyla ilgili son resmi raporda üreticinin suçsuzluğunun kanıtlanması üzerine, üreticinin saygınlığını zedelediği gerekçesiyle Rusya mahkemelerince mahkûm edilmiştir. OOO Regnum'un itirazını değerlendiren AİHM, haberlere dayanak olan ve cıva zehirlenmesinin meyve suyu kaynaklı olduğuna dair resmi raporları, bu raporların elde edilme biçimlerini ve haberin yayımlandığı dönemi incelemiştir. AİHM, her ne kadar OOO Regnum'un o günkü haberinin, bugün gerçeği yansıtmadığını kabul etse de, haberin yayımlandığı dönemde elde edilen verilerin kamuoyunu bilgilendirmek için yeterli veriyi sağladığını belirterek OOO Regnum'un ifade özgürlüğü hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir (Case of OOO Regnum v. Russia, 2020).

Gazetecilerin yaptıkları haberlerden dolayı hüküm giymeleri AİHM için kabul edilebilir olmakla beraber verilen hükümlerin ölçülü olması da Mahkeme'nin bir başka içtihatıdır. Buna göre, bir valinin yolsuzluk yaptığına dair haber yayımlayan gazeteci ve kurumuna verilen tazminat cezası, davalı gerçek ve tüzel kişinin ödeyebileceği tazminattan çok fazla olduğu savıyla AİHM tarafından ifade özgürlüğünün ihlali olarak görmüştür (Case of Timakov and OOO ID Rubezh v. Russia, 2020).

Yeni medya hayatımızın her noktasında etkisini artırırken gazeteciliğin bundan etkilenmemesi elbette mümkün değildir. Kişilerin hak ve özgürlüklerinin internet ortamında da korunmasının ele alındığı bu bölümde gazete yayınları ve gazetecilerin öne çıkması elbette rastlantı değildir. Çünkü yeni medyada en çok içerik üreten meslek gruplarının arasında yer alan gazeteciler, oluşturdukları içeriklerde politikacılara, devlet görevlilerine ya da çeşitli alanlarda üne kavuşmuş kişilere, kısaca büyük ölçüde toplumun gözü önünde olan kişilere yer vermektedirler.

² Davaya bakan İzlanda birinci derece mahkemesinin kararında hem basılı gazete hem de internet sitesindeki haberler için açılan davada, İzlanda'daki basın kanununun internet haberciliğini kapsamamasını gerekçe göstererek bu konuda hüküm veremeyeceğini bildirmesi kayda değerdir.

2.3. İnternet Erişimini Engelleme

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin 2020 sonuna kadarki içtihatlarından bir internet sitesine erişimin tamamen engellenmesi konusunu ifade özgürlüğünün ihlali saydığından daha önce bahsetmiştik. Aslında AİHM, internet sitelerinin asla engellenemeyeceği görüşünde değildir. Ancak bir engelleme yapılacağı zaman bunun yasal çerçevesinin net bir şekilde belirlenmesi ve kararın herhangi bir keyfiyete yol açmaması için etkili bir incelemenin yapılmasını gerekli görmüştür.

Bunun yanında bir internet sitesine erişimin engellenmesiyle elde edilecek yararın, davaya konu olayla ilgili bilgisi dahi olmayan diğer kullanıcıların ifade özgürlüğüne yapacağı olumsuz etkiden daha gerekli olması da bir başka ölçüttür. Mahkeme Cengiz vd. v. Türkiye davasında da vurguladığı gibi bir internet sitesinin kapatılmasının internet kullanıcılarının haklarını önemli ölçüde kısıtladığını ve konunun tüm boyutlarıyla incelendikten toplum düzeninde gerekli olacak kararın alınması gerektiğini hatırlatmıştır (Cengiz ve diğerleri v. Türkiye, 2015).

Mahkeme, Rusya'ya karşı açılan bir davada izinsiz halka açık bir etkinliğe katılımı teşvik eden internet yayımlarına önceden getirilen kısıtlamaların Sözleşme'nin 10. maddesiyle uyumlu olup olmadığı konusunda ele almıştır. Buna göre, internet üzerinden insanları yapılacak eyleme davet eden kişinin Vkontakte hesabı dondurulmuştur. AİHM bu yaptırımı, Rusya'nın uygulayabileceği daha ölçülü başka yaptırımlar olması nedeniyle ve internete erişim engeli getiren kanunun adli makamlara çok geniş yetki verdiği eleştirisiyle 10. maddenin ihlali saymıştır (Kablis v. Russia, 2019).

Öte yandan, gözaltında ya da hüküm giymiş kişilerin internete erişimi de Mahkeme'nin içtihat oluşturduğu bir başka konudur. AİHM, gözaltında olan ya da hükümlü kişilerin belirli kurallara tabi olmasını anlayışla karşılamının yanında kamusal alanda serbestçe ulaşılabilen bilgileri içeren internet sitelerine erişimi bir hak olarak görmektedir. Sözleşme'de bu alanda tanımlanmış bir hakkın yer almadığını kabul eden Mahkeme, kendisine yapılan başvuruları söz konusu bilginin niteliği ve kaynağı üzerinden incelediğini belirtmiştir. Açıklanan karar metinlerinde AİHM'ye başvuran hükümlülerin bilgi alma haklarının ihlal edildiğini belirleyen Mahkeme, bu alanda bir içtihat oluşturma yoluna gitmiştir. AİHM, bu konuyu incelediği davalardan Kalda v. Estonya kararında ömür boyu hapis cezası alan kişinin Estonya'nın yüksek mahkemelerinin kararlarına erişmek istemesini hak olarak görmesi, Jankovskis v. Litvanya kararındaysa Başvuranın internet üzerinden eğitim alma isteğinin cezasını çektikten sonra topluma uyum sağlamasına katkı sunacağına olan inanç nedeniyle haklı bulunduğunu açıklamıştır.

İnternet sitelerinin engellenmesinin çoğunlukla doğrudan ifade özgürlüğünün engellenmesi olarak değerlendiren AİHM, Vladimir Kharitonov v. Rusya davasında bu görüşünü yeni bir içtihatla netleştirmiştir. Bir haber paylaşım sitesini erişime engelleyen Rus idari makamları bu karara gerekçe olarak sitenin, uyuşturucularla ilgili öyküleri içeren ve haber sitesiyle aynı ağ barındırma hizmeti üzerine kurulu olduğu için aynı IP adresini kullanan başka bir internet sitesinin erişime engellenmesi olarak göstermiştir. Yüksek Mahkeme, bu yaptırımın site yöneticisi Kharitonov'un ifade özgürlüğüne karşı ihlal oluşturduğunu belirlemiştir (Case of Vladimir Kharitonov v. Russia, 2020).

Vladimir Kharitonov v. Rusya davası, aynı zamanda AİHM'nin ifade özgürlüğünün yeni medyaya özgü biçimde sağlanması yönünde tavır alması açısından önemli bir karardır. Mahkeme, davaya ilişkin kararında davalı Rusya ile birlikte yeni medya ortamını düzenleyen bir yasal düzenleme yapmamış tüm ülkeleri bu yönde hukuki girişimlerde bulunmaya çağırmıştır. Yeni medyada ortamında ifade özgürlüğü konusunda ilk kararını 2012 yılında Ahmet Yıldırım v. Türkiye davasında açıklayan AİHM, geçen 9 yıllık sürenin ardından ele aldığı tüm davaların sonucunda yeni medya ortamındaki sorunların fiziki dünyaya uygun kanunlarla düzenlenemeyeceğine yönelik görüşünü net biçimde açıklamıştır.

SONUÇ

AİHM'nin 2012-2020 yılları arasında açıkladığı bu kararlara genel olarak bakıldığında Mahkeme'nin yeni medyada ifade özgürlüğüne ilişkin değerlendirmelerinde yeni medyayı geleneksel medyadan ayırarak ele aldığını ve yargılamalarını yeni medyanın kendine özgü ilkeleri üzerinden inceleyip sonuçlandırmaya çalıştığı görülmektedir. Niceliksel olarak geleneksel medya ile ilgili kararlara göre daha az içtihat üretilen yeni medya alanındaki içtihatların yıllar içinde geleneksel medyayı geride bırakacağına inanılmaktadır. Bununla beraber söz konusu iki alandaki ayırımın net biçimde ortaya konabilmesi biraz da teknolojik gelişmelerin nasıl seyredeceğine bağlıdır. Üzerine çalışmalar yürütülen ve yakın gelecekte hayata geçmesi beklenen teknolojik gelişmelerin gerçek-sanal kavramlarını daha da iç içe geçireceği öngörüsüyle bu konuda net bir görüş sunmak için erken olduğu düşünülmektedir.

Yeni medya ortamının, geliştirilen yeni medya aygıtları ile yaygınlık kazanması ve daha çok içerik üretilmesinin sonucu olarak ifade özgürlüğünün sağlanmasıyla başkalarının şöhret ve haklarının korunması arasındaki dengenin kurulabilmesi için sorumluluk en başta yargı organlarına yüklense de hiçbir ülkenin adalet sistemi sınırsız bir dünyanın sorunlarının altından tek başına kalkamayacaktır. Genel olarak ya da yalnızca yeni medyada ifade özgürlüğünü kullanırken başkalarının hak ve şöhretlerini korumada ifade özgürlüğünün kullanan kişilerin de sorumluluklarının farkında olması gerekmektedir. Bu konuda sorumlulukları sadece yargı organlarına bırakmak, her insanın hemen her ilişkisinde gerek duyduğu adalete erişimi güçleştirecek ve sistemin çözüm üretmesini zorlaştıracaktır, geciktirecektir. Bu nedenle kamu kurumlarının, uluslararası standartlarla belirlenmiş hukuki uygulamaları temel alarak en tepeden en alt kademeye kadar bu konuda sorumluluk üstlenmesi ve toplumun ifade özgürlüğünü adaletli biçimde kullanabilmesinin önünü açacak adımlar atması gerekir.

İnsan haklarının tanımlanmadığı ya da bütünüyle tanınmadığı dönemlerde bilgiye erişimin engellenmesi, yazılı eserlerin devlet emriyle toplattırılıp yok edilmesi ya da kitle iletişim yayınlarının engellenmesi iken iktidarların temel gerekçesi çoğunlukla ulusal güvenliğin ve toprak bütünlüğünün korunması olarak gösterilmiştir. Bugün bilgiye erişimin engellenmesi, ağırlıklı olarak internet sitelerine erişimin engellenmesi olarak görülmektedir. Çünkü günümüzde bilginin en çok ve en hızlı üretildiği ortam internettir. Ancak burada ulusal güvenlik gerekçesiyle yapılan bir kısıtlama, herkesin kullanımında olan internet ortamında, başkalarının bilgiye erişme hakkına, dolayısıyla ifade özgürlüğüne bir müdahale olup olmadığı sorusunu da beraberinde getirmektedir.

AİHM'nin oluşturduğu içtihatlar kaynaklık eden yargılamaların konularına bakıldığında klasik anlamda ifade özgürlüğünün kısıtlanmasına yasal dayanak sağlayan gerekçelerin internet ortamı için de geçerli olduğu görülmektedir. İnternet üzerindeki kısıtlamalar ise ulusal güvenliğin sağlanması amacıyla uygulanmaktadır ki, bunda da yeni medya ile birlikte içerik üretiminde yaşanan artışın etkisi büyüktür. Öte yandan hükümlülerin de internet erişiminden belirli kısıtlamalarla da olsa yararlandırılabilmesi, AİHM'nin içtihatlarıyla oluşturduğu yeni bir uygulamadır. Olasılıkla yakın gelecekte ülkeler bu kararlar ışığında hükümlülere karşı yapılan uygulamalarda çeşitli düzenlemelere gideceklerdir. Mahkemenin, AİHS'de hüküm bulunmayan mahkûmların internet erişimi konusunda içtihat üretmesi hatta Kharitonov kararında olduğu gibi verdiği kararının yeni medya ortamında uygulanmasını istemesi AİHM'nin gelecekte de yeni medyayı esas alan kararlar vereceğinin göstergesi olarak düşünülmektedir.

Mahkemenin son yıllarda gazeteciler hakkında verdiği kararların da medya çalışanları için olumlu örnekler olduğu değerlendirilmektedir. İfade özgürlüğünün yeni medya ortamında kötüye kullanılmaması ve başka özgürlüklere müdahale etmemesi konusunda gazetecilere de sorumluluk yükleyen AİHM, öte yandan hız baskısı altında çalışan gazetecilerin ödenmesi mümkün olmayan tazminatla cezalandırılmasının önüne geçerek iktidarların sıklıkla başvurması olası bir yolu tıkamıştır.

Son bir değerlendirme yapılacak olursa, AİHM'nin yeni medyada ifade özgürlüğü konusundaki içtihatlarını klasik anlamdaki ifade özgürlüğündeki bakış açısıyla ele almadığı ve yeni medyanın kendine has özelliklerini de gözetenek karar verdiği ve hatta sadece yeni medyaya özgür içtihatlar dahi geliştirdiği görülmektedir. Mahkeme sadece ifade özgürlüğünün konumunu yükseltmemiş bu hakkın çatıştığı diğer temel hak ve özgürlükleri de korumaya çabalamıştır. İçtihat durumuna gelen bu kararlar ulusal yargı organlarına ve kamu kurumlarının yanında, gerçek ve tüzel kişilere de nefret söylemi içeren yorumların kaldırılması ve kaynağı kontrol edilemeyen içeriklere yer verilmemesi gibi bir takım sorumluluklar yüklemektedir. Bunun da yakın gelecekte oluşacak yeni hukuki durumda yeni medya ortamında özgürlüklerin korunması ve suçların önlenmesinde aralarında sıradan yeni medya kullanıcılarının da olduğu çok daha fazla kişinin sorumlu sayılabileceğinin bir göstergesi olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Yıldırım, A. (18 Aralık 2012). Case of Ahmet Yıldırım v. Turkey, 3111/10. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115705> adresinden 01.07.2021 tarihinde erişildi.
- Animal Defenders International v. United Kingdom, 48876/08. (22 Nisan 2013). <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-119244> adresinden 01.07.2021 tarihinde erişildi.
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. (2020). Guide on Article 10 of the European Convention on Human Rights. https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_10_ENG.pdf adresinden 01.07.2021 tarihinde erişildi.

- Avrupa Konseyi (1950). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa Konseyi, 4 Kasım 1950. https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf adresinden 12 Aralık 2021 tarihinde erişildi.
- Bychawska-Siniarska, D. (2018). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında İfade Özgürlüğünün Korunması*, (Çeviren: T. D. Köksal). Strazburg/Fransa: Avrupa Konseyi Belge ve Yayınlar Üretim Bölümü.
- Case of Aleksey Ovchinnikov v. Russia, 24061/04 (16 Aralık 2010). <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-99355> adresinden 01.07.2021 tarihinde erişildi.
- Case of Fatullayev v. Azerbaijan, 40984/07 (22 Nisan 2010). <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98401> adresinden 01.07.2021 tarihinde erişildi.
- Case of Magyar Jeti Zrt v. Hungary, 11257/16 (4 Aralık 2018). <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187930> adresinden 31.03.2021 tarihinde erişildi.
- Case of Ólafsson v. Iceland, 58493/13 (16 Mart 2017). <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-171974> adresinden 01.05.2021 tarihinde erişildi.
- Case of OOO Regnum v. Russia, 22649/08 (8 Aralık 2020). <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-204319> adresinden 24.06.2021 tarihinde erişildi.
- Case of Timakov and OOO ID Rubezh v. Russia, 46232/10, 74770/10 (8 Aralık 2020). <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-203932> adresinden 12.05.2021 tarihinde erişildi.
- Case of Times Newspapers Ltd (Nos. 1 and 2), 3002/03 ve 23676/03 (10 Mart 2009). <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91706> adresinden 19.05.2021 tarihinde erişildi.
- Case of Vladimir Kharitonov v. Russia, 10795/14 (16 Kasım 2020). <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-203177> adresinden 12.05.2021 tarihinde erişildi.
- Cengiz ve diğerleri v. Türkiye, 48226/10 ve 14027/11 (1 Aralık 2015). <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-159188> adresinden 19.05.2021 tarihinde erişildi.
- Chun, W. ve Keenan, T. (2006). *New Media, Old Media: A History and Theory Reader*, (1. Baskı). Abingdon: Routledge.
- Delfi AS v. Estonya, 64569/09 (Haziran 16, 2015). <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155105> adresinden 11.05.2021 tarihinde erişildi.
- Dewdney, A. ve Ride, P. (2006). *The New Media Handbook*. Abingdon: Routledge.
- Dilmen, E. ve Ögüt, S. (2006). Yeni İletişim Ortamları ve Etkileşime İletişimsel Bilişim Yaklaşımı. (Editörler: E. Akyazı, N. E. Dilmen ve T. Kara). *Yeni İletişim Ortamları ve Etkileşim Uluslararası Konferansı Bildiri Kitapçığı* İçinde (s. 17-22). İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
- Editorial Board of Pravoye Delo ve Shtekel v. Ukrayna, 33014/05 (5 Mayıs 2011). <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-116530> adresinden 05.07.2021 tarihinde erişildi.
- Etimoloji Türkçe (tarihsiz). <https://www.etimolojiTurkce.com/kelime/medium> adresinden 02.06.2021 tarihinde erişildi.
- Féret v. Belgium, 15615/07 (16 Temmuz 2009). <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-93627> adresinden 29.05.2021 tarihinde erişildi.
- GRA Stiftung gegen Rassismus und Antisemitismus v. Switzerland, 18597/13 (Ocak 9, 2018). <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-179882> adresinden 30.05.2021 tarihinde erişildi.
- Kablis v. Russia, 48310/16, 59663/17 (Nisan 30, 2019). <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-192769> adresinden 10.05.2021 tarihinde erişildi.
- Karan, U. (2018). *İfade Özgürlüğü*. Ankara: T.C. Anayasa Mahkemesi Başkanlığı.
- Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt v. Hungary, 22947/13 (2 Şubat 2016). <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-160314> adresinden 23.04.2021 tarihinde erişildi.
- Oxford University Press. (tarihsiz). Media noun. Oxford Learner's Dictionary: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/media?q=media> adresinden 19.05.2021 tarihinde erişildi.
- Peta Deutschland v. Germany, 43481/09 (8 Kasım 2012). <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-114273> adresinden 23.06.2021 tarihinde erişildi.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Willem v. France, 10883/05 (16 Temmuz 2009). <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-93632> adresinden 17.06.2021 tarihinde erişildi.
- Yengin, D. (2010). Dijital Oyunlarda Şiddet Kavramı: Yeni Şiddet, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), (Danışman: Doç. Dr. Cem Sefa Sütçü), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.